

1718-1916 YILLARI ARASINDA TARİHLENDİRİLEN 10 ADET TARİHİ NEY ÖZELİNDE AÇKI-İCRA İLİŞKİSİ

Ali TAN¹

ÖZ

Yedi perdesi ve dokuz boğumuyla ney sazı geleneğinin perde temâyüllerini (perde kaydırmalarını) günümüze taşır. Perdenin tizleşmesi ya da pestleşmesi için yapılan bu kaydırmalar, icrada karşılaşılan güçlüklerin izâlesi için önemlidirler. Bir perdenin bir bölgeye taşınması ve bu hareketin icraya yansması temâyülün pratiğe dönüşmesi sürecini oluşturmaktadır. Bu nedenle makalede perdelerin matematiksel konumlarıyla icrada oluşturdıkları farklılıkların analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bunun için seçilen 10 adet tarihi ney, plastik ve kamış malzemede yeniden modellenmiştir; elde edilen sonuçlar ile perde hareketlerinin perde aralıklarına nasıl etki ettiği incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde perdelerin birbirine olan mesafelerinin kısalması ya da genişlemesi durumunda icrada ne gibi farklılıklar olduğu hakkında veri sağlanmıştır. Makalede bu veriler ışığında perdelerin matematiksel uzaklıklarıyla, melodik uzaklıkları arasındaki ilişki incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ney, Ney açkısı, Perde, Perde analizi, Tarihi neyler.

TAN, Ali. "1718-1916 Yılları Arasında Tarihlendirilen 10 Adet Tarihi Ney Özelinde Açkı-İcra İlişkisi". *idil* 5.26 (2016): 1593-1610.

TAN, A. (2016). 1718-1916 Yılları Arasında Tarihlendirilen 10 Adet Tarihi Ney Özelinde Açkı-İcra İlişkisi. *idil*, 5 (26), s.1593-1610.

¹ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Türk Müsiki Bölümü, ali.tan(at)medeniyet.edu.tr

THE RELATIONSHIP BETWEEN “AÇKI” (Production) AND PERFORMANCE: THE 10 HISTORICAL NEYS DATED ON 1718-1916

ABSTRACT

With seven holes (*perde*) and nine nodes (*boğum*) ney carries on traditional fret movements to present. These movements are made to carry on frets to higher-pitched or lower-pitched and these movements are important for solving performance problems. Fret movement is a part of the leverage-practice transformation progress. Therefore it's aimed to analyze frets which constituted differences in the performance of mathematical position. First of all, ten historical neys were selected and then their fret measurements were applied on the plastical and reed materials (*re-production*). Thus, the relationship of the fret movements and intervals in the performance was analysed. As a result the data about the relationship of the frets movements with intervals on the performance was provided. The relationship of the fret movements with melodic distances, will be researched on the this data in the article.

Keywords: Ney, Ney Production Techniques, Ney Holes, Pitch Analysis, Historical Neys

GİRİŞ

Dokuz boğumu ve yedi perdesiyle ney, mûsikî geleneğinin günümüze taşıdığı, üflemeli bir sazdır. Üzerinde nefesi toplamaya yarayan başparesi ve uçlarında çatlamayı engellemek için takılan paravaneleriyle sade bir görünüme sahiptir. Bu sade görünümün içinde ise *perde* olarak tabir edilen deliklerin konumuyla alakalı bir hareketlilik göze çarpar (hareketliliğin yansımaları için bkz. Tan, 2015:804-812). Bu hareketliliğin sebebi aynı boyda, aynı hacimde ve aynı cins kamışların aynı matematiksel oranlarla bile farklı perdeler işittirmesidir. Ayrıca aynı neyi üfleyen iki farklı neyzenin icra ettiği perdeler de farklıdır. Baş açısıyla ve üfleme şiddetiyle de perdelerin değiştiği düşünülürse sade ve durağan görünen bu yapının içindeki hareketlilik daha iyi anlaşılabilir. Perdeler üzerindeki bu hareketleri daha rahat ifade edebilmek ney üzerinde perdelerin nasıl konumlandığını görmek gerekir.

Ney’de Perde Yerleri

Ney üzerindeki perde yerlerini görmek maksadıyla ney boyunun 26’ya bölünmesi suretiyle oluşan bir şablondan istifade edilir (Tan, 2015:811; Tümer, 1998:35-36; Sarı, 1985:225). Bu şablona göre perdelerin ney üzerinde muhtemel dağılımı Tablo 1’de görülebilir.

Perde Adı	Kaçınca Birime Denk Geldiği
Aşiran Perdesi	13
Neva Perdesi	16
Nim Hicaz Perdesi	17
Çargâh Perdesi	18
Segâh Perdesi	20
Kürdi Perdesi	21
Dügâh Perdesi	22
Rast Perdesi	26

Tablo.1. 26’lı Şablonda Perde Birimleri

Yukarıda gözüken dizilim 19. yüzyıldan itibaren başlayan *Batılılaşma Süreci* çerçevesinde ney açısından sabit bir düzen olarak önerilse de gelenekte bu dizilime ilave perde kaydırmaları yapıldığı bilinmektedir (Tan, 2015:811; Tan 2012:189-192).

Perde Sistemleri

Mûsikînin 19. yüzyıl itibarıyla ağırlıklı olarak tanıştığı neva perdesi üzerindeki hicaz dizisinin seslendirilmesi sırasında ortaya çıkan güçlüklerin izâlesi için Neyzen Salih Dede ve Suriye Ticaret Mahkemesi Kâtibi Hüsameddin Efendi tarafından ilave bir perde önerilmiştir. Bu ilave perdeyle hisar ve nim hisar perdelerinin daha kolay icra edilmesi hedeflenmiştir. Salih Dede'nin önerisi neyin geleneksel görüntüsünün bozulması sebebiyle; Hüsameddin Efendi'nin önerisi ise açılan perdenin ilave müdahaleler gerektirmesi nedeniyle rağbet görmemiştir (Tan, 2012b:193-207).

Ney açkısında değişken yapıların ve izâle çalışmalarının görüldüğü 20. yüzyılın başlarında neyin mikrofon önünde icra edilmeye başlamasıyla artık neyzenler aynı program içinde farklı çeşit neylerle solistlere refâkat etmeye başlamış; mevcut perde problemleri bu icralarda daha belirgin olmuştur (Tan, 2015:810). Bu durumun yeni sistem arayışlarını tetiklemesi sonucunda neyzenler ve yapımcılar perdelerin konumu üzerine çeşitli öneriler getirmişlerdir. Önerilen sistemlerin çıkış noktaları perdelerin kamışa ve üfleyişe bağlı olarak değişken yapısından kaynaklı diklik ve pestlik temâyülleri izâle etmektir (Paker, ?;1; Tan, 2015:811; Kaya, 2003:11; Tür, 1985:4; Sarı, 1985:225; Açın, 2006:45-49).

Yöntem

Neyzenler bir perdeyi tiz üflemek istediklerinde başlarını, üfledikleri yönün tersine doğru eğerek ilgili perdeyi tizleştirebilirler. Eğer perdeyi baş pozisyonuyla değil de dudak pozisyonuyla tizleştirmek isterlerse bu defa dudaklarını üfledikleri yöne doğru (dudağın bitim noktasından) bir miktar çekerler. Üçüncü bir yol olarak perdeye daha fazla hava vermek suretiyle perdeyi tizleştirmeleri mümkünse de kalıcı bir perde izalesi için perdeyi tiz bölgeye almaktan başka bir çözüm yoktur. Pestlik için de bunun tam tersi geçerlidir. Durum böyle olunca perdenin işlem sırasında ne kadar hareket ettirilmesi gerektiği önemli bir soru olarak karşımıza çıkar. Fakat 10 cent tiz bir neva perdesinin izalesi için perdenin kaç milimetre pest bölgeye doğru kaydırılacağını söylemek pek de kolay değil. Çünkü çap, üfleyiş şekli gibi unsurlar burada sabit bir oran ortaya koymayı engeller. Dolayısıyla bu sorun çalışmada önemli bir güçlük meydana getirmektedir. Fakat bu durumu belirli bir model ile ortaya koymak sorunu tümünden çözmek yerine sorundaki hareketliliğin genel tablosunu gözler önüne sermek ve sorunun farklı araştırmacılar ve neyzenler tarafından ele alınıp farklı denemelerle çözülmesine zemin hazırlamak -üzerine çalışılan konu özelinde- çok daha doğru sonuç vereceği düşünülerek makale çerçevesinde analiz çalışmaları başlatılmıştır.

İnceleme kapsamında 2012 yılında tamamlanan “*Ney Açkısının Tarihi ve Teknik Gelişimi*” başlıklı doktora tezinden 10 adet tarihi ney seçilmiştir (Tan, 2012). Seçilen neyler, icra edilebilirliği, güvenilirliği, geçmişte önemli neyzenler tarafından icra edilmeleri gibi özelliklerle öne çıkan tarihi neylerdir. Çalışmada 10 ney kullanılmış olmasına rağmen 913 kodlu neyde (Türk Müzelerindeki en eski neydir) kapalı bulunan eski perde yerleri yeniden açılmış; böylelikle çalışmada 11 ölçü kullanılmıştır. Bunda amaç, 913 kodlu neyin eski perde yerlerini de analiz edebilmektir. Çalışmada kullanılan neyler Tablo 2’de görülmektedir. Kamış ve plastik modellere ait görseller ise Ek I ve II’de görülebilir.

No.	Env. No.	Nerede Olduğu	Tarih (Yklşk)	Kime Ait Olduğu
1	8/913	Top. Sar. Müz.	1718	Hacı Mehmed
2	G330	Galata Mev. Müz.	1735	Mustafa Kevseri
3	1148	Konya Mev. Müz.	1914	Feyzi Dede
4	1166	Konya Mev. Müz.	1916	Neyzen Tevfik
5	1174	Konya Mev. Müz.	1870	Neyzen Aziz Dede
6	1331	Konya Mev. Müz.	1862	Neyzen Salim Bey
7	1332	Konya Mev. Müz.	1910	Neyzen İhsan Aziz Bey
8	1513	Konya Mev. Müz.	1869	Abdurraman Şakir Bey
9	NU	Nuri Uygun Arşivi	1915	Neyzen Emin Dede
10	AI	A. Şenol Filiz Arşivi	1785	Neyzen Hasan Dede

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Tarihi Neyler

Tablo 2’de görülen tarihi neylere ait ölçüler öncelikle plastik malzemeye tatbik edilmiştir. Homojen olan plastik malzemenin iç çapı 15 mm, üzerine açılan perdenin çapı 9 mm’dir. Ney boyunun 26 birimden oluşması sebebiyle plastik malzemenin tüm boyu 78 cm tutulmuştur. Tüm boyları eşit olan 10 tarihi neyde ölçülerin ne olduğu ve perde yerlerinin 78 cm’de nasıl tatbik edildiği Tablo 3’de görülmektedir.

KOD	913-E	913-Y	G-330	A-I	1331	1513	1174	1332	1148	NU
Tarih	1718	1838	1735	1785	1862	1869	1870	1910	1914	1915
Tüm Boy	79,60	79,60	82,70	78,20	79,20	83,61	79,07	48,07	78,80	81,28
Aşiran	39,80	38,80	39,80	39,10	39,40	40,60	40,00	23,50	39,40	41,40
Neva	47,70	49,20	49,70	48,20	48,70	50,10	48,80	29,50	49,00	50,80
N. Hicaz	51,30	52,30	53,00	51,10	51,70	53,50	51,90	31,40	52,00	53,80
Çargâh	55,30	55,30	56,40	54,20	55,00	56,90	55,10	33,20	54,80	56,90
Segâh	61,50	61,50	62,90	60,00	61,10	63,60	61,40	36,80	61,60	63,00
Kürdi	65,10	65,10	66,30	63,10	64,30	67,00	64,60	38,50	64,80	66,10
Dügâh	68,00	68,00	69,70	66,10	67,40	70,40	67,70	40,50	67,90	69,10
Tüm Boy	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78
Aşiran	39,00	38,02	37,54	39,00	38,80	37,88	39,46	38,13	39,00	39,73
Neva	46,74	48,21	46,88	48,08	47,96	46,74	48,14	47,87	48,50	48,75
N. Hicaz	50,27	51,25	49,99	50,97	50,92	49,91	51,20	50,95	51,47	51,63
Çargâh	54,19	54,19	53,19	54,06	54,17	53,08	54,35	53,87	54,24	54,60
Segâh	60,26	60,26	59,33	59,85	60,17	59,33	60,57	59,71	60,97	60,46
Kürdi	63,79	63,79	62,53	62,94	63,33	62,50	63,73	62,47	64,14	63,43
Dügâh	66,63	66,63	65,74	65,93	66,38	65,68	66,78	65,72	67,21	66,31

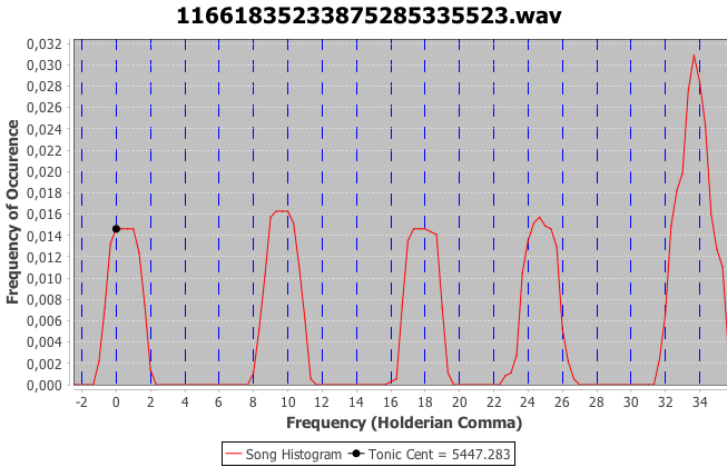
Tablo 3. Tarihi Neylerde Perde Yerleri ve 78 cm’de Perde Yerleri

Kamış malzemedede ise önceden öngörülemedeyen bir problem ortaya çıkmıştır. Kamış malzemesi homojen olmadığı için birbirine yakın kamışlar bulmak istense de bu mümkün olmamıştır. Çünkü eldeki kamışlar çap, iç kalınlık gibi oldukça önemli değerlerde yakınlaşmamıştır. Bu durumun analiz sonuçlarını olumsuz etkilememesi için 78 cm tüm boyda sadece 1 kamış kullanılmıştır. Bu kamış her defasında kapatılmış ve yeniden açılmıştır. Böylelikle aynı kamış ile perdelerin yeni konumlarını daha sağlıklı izleme imkânı doğmuştur. Kamış malzemeye de Tablo 2’deki 78 cm’e uyarlanmış ölçüler tatbik edilmiştir.

Yukarıda özetlediğimiz şekilde açılan tüm neyler ile çenenin yere dik olduğu konumda, neyle çene arasında yaklaşık 30 derece oluşturacak şekilde rast makamı dizisi seslendirilmiştir. Ney sazında üfleme pozisyonuna ve nefesin şiddetine göre icrada değişken sonuçlar elde edileceğinden bu açıyla ve belirli bir şiddetle üfleme gayret edilmiştir. İleride bu testler ney için üretilen özel test makinelerinde çeşitli basınçlarda ve tutuş açılarıyla yapılabilir ise analiz sonuçları bundan pozitif etkilenecektir. Bu mümkün olmadığından makale kapsamında, imkânların elverdiği ölçüde aynı tutuş açısı ve aynı üfleme şiddeti ile icralar gerçekleştirilmiştir.

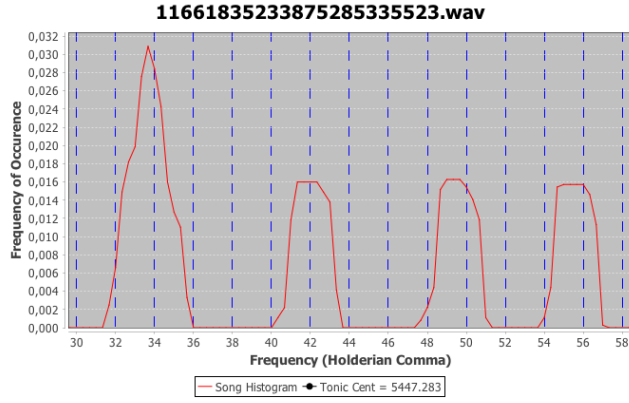
Seslendirme; İstanbul Medeniyet Üniversitesi BAP birimine sunulan proje kapsamında alınan Rode mikrofon, Steinberg ses kartı, bilgisayar ve Cubase programı yardımıyla dijital ortama aktarılmıştır. Elde edilen diziler önceleri Wavelab

programında temizlenmiş ve analiz edilmiştir. Fakat projenin analizleri devam ederken Miraç Atıcı tarafından Makambox adlı bir program java ortamına uyarlanarak internet üzerinden ücretsiz olarak sunulmuştur. Bu program tamamen Türk Müsikisi'ne göre dizayn edildiği için projede Makambox programı kullanılmıştır. Barış Bozkurt tarafından geliştirilip Miraç Atıcı tarafından java ortamına uyarlanan bu programın çıktıları Tablo 4, 5 ve 6'da görülmektedir. (Her neye ait yaklaşık 6 tablo olduğundan makalenin sayfa sayısını arttırmamak için bu tablolar makaleye eklenmemiş; bu tabloların sonuçları müteakip tablolarda bir arada sunulmuştur.)

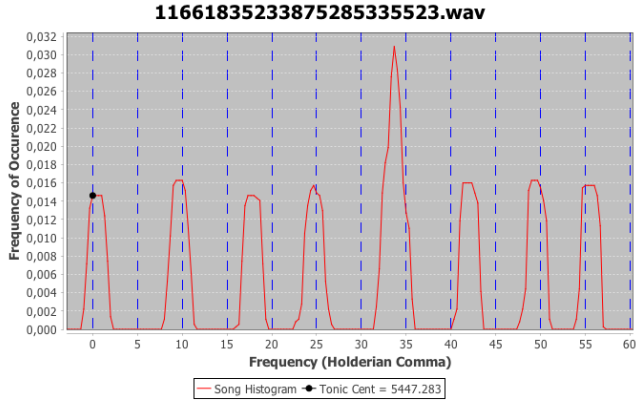

Tablo 4. Makambox programında 1166

kodlu neyin rast-neva perdeleri arası analiz çıktısı

Tablo 5. Makambox programında 1166 kodlu neyin neva-gerdaniye perdeleri arası analiz çıktısı

Tablo 6. Makambox programında 1166 kodlu neyin rast dizisi analizi

BULGULAR

Yukarıda belirttiğimiz şekilde elde ettiğimiz sonuçlar Türk Müsîkîsi’nde aralık ölçümünde temel olarak kabul edilen Holder Koması cinsinden hesaplanarak tablolastırılmıştır. Bu hesaplamalardan ilki tarihi neylerle yapılan icralarda tespit

edilen aralıkları içerir. Bu aralıklar Tablo 7’de görülmektedir. Tablodaki aralıklar şöyledir: Rast-Dügâh, Dügâh-Segâh, Segâh-Çargâh, Çargâh-Neva, Neva-Hüseyini, Hüseyini-Eviç, Eviç-Gerdaniye. Ayrıca Arel, Ezgi ve Uzdilek sistemindeki perde yerleri de kıyaslama için üste eklenmiştir. 1148 ve 1331 kodlu neylerin orijinalleri ile icra mümkün olmadığı için perde aralıkları alınamamıştır. 913 no’lu neydeki eski ölçüler ise kapalı olduğu için alınamamıştır. Çalışmadaki sonuçlar tarihi neylerin orijinalleriyle, plastik modellerle ve kâmiş modelle yapılan kayıtlar olarak müteakip tablolarda birleştirilmiştir. Tablolardaki bilgiler “*Tartışma ve Sonuç*” başlığı altında maddeler halinde incelenecektir.

Tabloların ilki orijinal neylerle yapılan analizleri göstermektedir. Bu analizlere ait sonuçlar Tablo 7’de görülmektedir.

	ORJİNAL						
Kodu	R-D	D-S	S-Ç	Ç-N	N-H	H-E	E-G
AEU SİSTEMİ	9	8	5	9	9	8	5
913 Eski							
913 Yeni	9,7	7,7	7,3	8,3	8,4	9	6,3
G330	11	7,3	7	9,4	8,6	8	7
AI	9,3	8,3	5	8,7	9,7	7,3	5,7
1331							
1513	10	7,3	7,4	8,3	9,3	7	7
1174	9	7	7	8,3	10	6,4	7
1332	8,3	8,3	4,7	8,7	8,3	7,3	5,7
1148							

Tablo 7. Tarihi Neylerde Rast Dizisi

Elde edilen ilk veriler plastik modellerden sağlanmıştır. Bu değerler Tablo 8’de görülmektedir.

	AÇKI I (PLASTİK)						
Kodu	R-D	D-S	S-Ç	Ç-N	N-H	H-E	E-G
AEU SİSTEMİ	9	8	5	9	9	8	5
913 Eski	10	7	6,8	10,8	7,1	6,9	7,4
913 Yeni	10	7,4	6,6	9	8,6	7,4	6,7
G330	11	6,3	8	9,7	8,6	7,4	6,7
AI	10,6	6,7	7	8,3	9,1	6,9	6,7
1331	9,7	7,3	6,7	8,6	8,7	7,3	6,7
1513	10	7,7	7	8,3	9	6,7	7,3
1174	10	7,7	6,4	8,9	9	7,2	6,5
1332	9	7	8	8,3	10,7	6	7,3
1148	8,3	8	7,7	7,6	9	7,4	7,5
NU	8	7,6	6,4	9	10,3	6	6,4
1166	10,7	7,3	7,3	7,3	10,4	6,3	6,7

Tablo 8. Plastik Malzemede Perdeler

Kamış malzemedeki perde yerleri ise Tablo 9’da görülmektedir.

	AÇKI II (KAMIŞ)						
Kodu	R-D	D-S	S-Ç	Ç-N	N-H	H-E	E-G
AEU SİSTEMİ	9	8	5	9	9	8	5
913 Eski	8,7	7,3	7,3	10	8,3	8	5,4
913 Yeni	9	8,5	5,2	9,7	8,3	8	6
G330	9,4	8,6	7	9	8	7,7	7
AI	9,3	8,7	5,3	9,7	9,3	7,7	5,7
1331	9	8,3	6,7	9,7	7,6	8,4	5,6
1513	9,3	8	7,1	9,3	9,3	7,7	5,6
1174	9,3	8	7,1	9,3	8	7,7	5,6
1332	9,7	8	6	8,6	9,3	7,4	5,3
1148	8	8,6	6,4	8,3	9	7,4	6,3
NU	9,4	6,9	6,7	9	9,4	7,3	5,3
1166	9,3	8	7,4	9	7,6	7,7	6

Tablo 9. Kamış Malzeme Üzerinde Perde Yerleri

Neyin ön yüzündeki perdelerin aralıkları ile bu aralıkların sağladığı işitsel aralıklar aşağıdaki tablolarda görülmektedir. Bu tablolarla ilgili analizler de sonuç bölümünde maddeler halinde sunulacaktır. Bu çerçevede Tablo 10’da neylerin orijinalleriyle yapılan icralarda sırasıyla rast-neva, rast-çargâh, rast-segâh ve rast-dügâh aralıklarında tespit edilen uzaklıklar görülmektedir. Tablolardaki “uzk” başlığının altında aralığın matematiksel uzaklığı santimetre cinsinden, “hk” başlığının altında ise ilgili aralığın işitsel hesaplaması holder koması cinsinden verilmiştir. Tablo 10’da 913 E, 1331 ve 1148 kodlu neylerden (orijinallerinden) ses alınamadığı için ilgili hücreler boş bırakılmıştır. Neyler farklı ahenkte olduğu için boyları bir arada görülsün diye tüm boylar 78 cm’e uyarlanmıştır. Tablo 10’da ise hesaplamalar neylerin kendi ölçüleriyle sunulmuştur.

Kod	Rast-Neva Aralığı		Rast-Çargâh Aralığı		Rast-Segâh Aralığı		Rast-Dügâh Aralığı		Dizideki Koma
	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	
913 E	31,9		24,3		18,1		11,6		
913 Y	30,4	33	24,3	24,7	18,1	17,4	11,6	9,7	56,7
G330	33	34,7	26,3	25,3	19,8	18,3	13	11	58,3
Al	30	31,3	24	22,6	18,2	17,6	12,1	9,3	54
1331	30,5		24,2		18,1		11,8		
1513	33,51	33	26,71	24,7	20,01	17,3	13,21	10	56,3
1174	30,27	31,3	23,97	23	17,67	16	11,37	9	54,7
1332	18,57	30	14,87	21,3	11,27	16,6	7,57	8,3	51,3
1148	29,8		24		17,2		10,9		
NU	30,48	31,7	24,38	23,3	18,28	17,3	12,18	10	53
1166	20,9	33,7	16,7	23,7	12,6	18,4	8,4	9,7	56,7

Tablo 10: Tarihi Neylerde Perdeler (Orijinal Ölçüler)

Tablo 11’de plastik modellerde yapılan ölçüm neticesinde elde edilen fiziksel ve işitsel aralıklar görülmektedir.

Kod	Rast-Neva Aralığı		Rast-Çargâh Aralığı		Rast-Segâh Aralığı		Rast-Dügâh Aralığı		Dizideki Koma
	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	Uzk. (cm)	Dym. (hk)	
913 E	31,26	34,6	23,81	23,8	17,74	17	11,37	10	56
913 Y	29,79	33	23,81	24	17,74	17,4	11,37	10	55,7
G330	31,12	35	24,81	25,3	18,67	17,3	12,26	11	57,7
Al	29,92	32,60	23,94	24,3	18,15	17,3	12,07	10,6	55,3
1331	30,04	32,3	23,83	23,7	17,83	17	11,62	9,7	55
1513	31,26	33	24,92	24,7	18,67	17,7	12,32	10	56
1174	29,86	33	23,65	24,1	17,43	17,7	11,22	10	55,7
1332	30,13	32,3	24,13	24	18,29	16	12,28	9	56,3
1148	29,50	31,6	23,76	24	17,03	16,3	10,79	8,3	55,5
NU	29,25	31	23,40	22	17,54	15,6	11,69	8	53,7
1166	30,08	32,6	24,03	25,3	18,13	18	12,09	10,7	56

Tablo 11: Plastik Modellerde Aralıklar

Tablo 12’de ise kamış modelde yapılan ölçüm neticesinde elde edilen fiziksel ve işitsel aralıklar görülmektedir.

Kod	Rast-Neva Aralığı		Rast-Çargâh Aralığı		Rast-Segâh Aralığı		Rast-Dügâh Aralığı		Dizideki Koma
	Uzk. (cm)	Dym. (bk)	Uzk. (cm)	Dym. (bk)	Uzk. (cm)	Dym. (bk)	Uzk. (cm)	Dym. (bk)	
913 E	31,26	33	23,81	23,3	17,74	16	11,37	8,7	54,7
913 Y	29,79	32,7	23,81	22,7	17,74	17,5	11,37	9	55
G330	31,12	34	24,81	25	18,67	18	12,26	9,4	56,7
AI	29,92	33,00	23,94	23,3	18,15	18	12,07	9,3	55,7
1331	30,04	33,7	23,83	24	17,83	17,3	11,62	9	55,3
1513	31,26	33,7	24,92	24,4	18,67	17,3	12,32	9,3	56,3
1174	29,86	33,7	23,65	24,4	17,43	17,3	11,22	9,3	55
1332	30,13	32,3	24,13	23,7	18,29	17,7	12,28	9,7	54,3
1148	29,50	31,3	23,76	23	17,03	16,6	10,79	8	54
NU	29,25	32	23,40	23	17,54	16,3	11,69	9,4	54
1166	30,08	33,7	24,03	24,7	18,13	17,3	12,09	9,3	55

Tablo 12: Kamış Modelde Aralıklar

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapılan analizlerde elde edilen sonuçlar 3 açıdan incelenebilir. Birincisi tarihi neylerle yapılan icraların, aynı ölçülerle açılan plastik modellerde, yani homojen malzemede verdiği sonuçların analizidir. İkincisi aynı ölçülerin kamış malzemede verdiği sonuçların analizidir. Üçüncü analiz ise plastik modellerle kamış modellerin icrada ne gibi sonuçlar verdiğidir. Bu kapsamda sonuçlar detaylı şekilde incelenerek maddeler halinde değerlendirilmiştir.

- Bu çalışmayla Türk Müzelerindeki en eski ney olan Derviş Karabaş Mehmed yapımı mansur ahengindeki neyin eski perde yerleri ile ilk defa modelleme yapılmıştır. Buna göre neyin eski perde yerlerinde çargâh-neva aralığının (plastik modellemeye göre) 10,8 koma olması nedeniyle aralığın daraltılması için perde 1,5 cm pest bölgeye taşınmıştır. Burada aralık, mevcut nazari sistemin öngördüğü üzere, 9 komaya düşmüştür. Yani 15 mm'lik bir hareket aralıkta 1,8 koma daralma sağlamıştır. Kamış modelde ise beklenenden daha az bir daralma olmuştur. Eski perde yerinde 10 koma ölçülen aralık, yeni yerinde 9,7 komaya düşmüştür.
- Aralıklar genel olarak incelendiğinde plastik modellerde (kamış modellerine göre) rast-dügâh ve eviç-gerdaniye aralıklarının daha geniş çıktığı görülebilir. Çargâh-neva, düğâh-segâh aralıkları ise kamış modellerde daha geniş ölçülmüştür. Diğer aralıklara gelince segâh-çargâh, neva-hüseyini aralıkların plastik modellerde; hüseyini-eviç aralığının ise kamış neylerde daha geniş olduğu görülmektedir. Burada kamış malzemenin boğumlu yapısından bağımsız olan plastik modellerin neva ve gerdaniye aralığı kamış modellere göre ortalama olarak 1 koma daha fazla çıktığı görülmüştür.

- Neylerin orijinalleriyle yapılan icralarda AEU sistemine göre 53 koma olan rast dizisi NU kodlu neyde kaydedilmiştir. Plastik modellerde ise en yakın ölçüm yine NU kodlu neyde 53,7 koma olarak ölçülmüştür. Kamış modellerde ise bu aralık 54 koma olarak NU ve 1148 kodlu neylerde tespit edilmiştir.
- AEU sistemine göre toplamda 31 koma olan rast-neva aralığı orijinallerle yapılan icrada en yakın 31,3 komayla AI ve 1174 kodlu neylerde tespit edilmiştir. Plastik modellerde ise bu aralık 31 komayla NU kodlu neyde karşımıza çıkar. Kamış modelde en yakın aralık 31,3 koma ile 1148 kodlu neyde ölçülmüştür.
- AEU sisteminde 22 koma olan neva-gerdaniye aralığı orijinal neylerle yapılan ölçümlerde en yakın 21,3 komayla 1332 ve NU kodlu neylerde tespit edilmiştir. Plastik modellerde ise bu aralık en yakın 21,4 koma olarak 913 kodlu neyin eski perde yerinde ölçülmüştür. Kamış modellerde ise NU ve 1332 kodlu neylerde bu aralık 22 olarak kaydedilmiştir.
- Orijinal neyler yapılan icralarda en geniş rast dizisi G330 kodlu neyde 58,3 koma olarak tespit edilmişti. Çalışma kapsamında plastik modellerde ve kamış modellerde tespit edilen en geniş aralık yine G330 kodlu neyde (plastik mod. 57,7. Kamış mod. 56,7) ölçülmüştür.
- Rast-dügâh aralığı orijinal neylerle yapılan icrada 1332 kodlu neyde (8,3 koma), plastik modellerde NU (8 koma) ve kamış modellerde 1148 kodlu neyde en dar şekliyle (8 koma) ölçülmüştür. Aralığın en geniş ölçümleri ise orijinallerle yapılan icrada G330 kodlu neyde 11 koma, plastik modellerde G330 kodlu neyde 11 koma ve kamış modellerde 1332 kodlu neyde 9,7 koma olarak ölçülmüştür.
- Dügâh-segâh aralığı orijinal neylerle yapılan icrada 1174 kodlu neyde (7 koma), plastik modellerde G330 (6,3 koma) ve kamış modellerde NU kodlu neyde en dar şekliyle (6,9 koma) ölçülmüştür. Aralığın en geniş ölçümleri ise orijinallerle yapılan icrada 1166 kodlu neyde 8,7 koma, plastik modellerde 1148 kodlu neyde 8 koma ve kamış modellerde ise AI kodlu neyde 8,7 koma olarak ölçülmüştür.

- Segâh-çargâh aralığı orijinal neylerle yapılan icrada en dar olarak 1332 kodlu neyde 4,7 koma, plastik modellerde 6,4 koma olarak NU ve 1174 kodlu neylerde, ve kamış modellerde 5,2 koma olarak 913Y kodlu neyde ölçülmüştür. Aralığın en geniş ölçümleri ise orijinallerle yapılan icrada 1513 kodlu neyde 7,4 koma, plastik modellerde 1332 ve G330 kodlu neylerde 8 koma ve kamış modellerde ise 1166 kodlu neyde 7,4 koma olarak ölçülmüştür.
- Çargâh-neva aralığı orijinal neylerle yapılan icrada en dar olarak 913Y 1513 ve 1174 kodlu neylerde 8,3 koma, plastik modellerde 7,3 koma olarak 1166 kodlu neyde, ve kamış modellerde 8,3 koma olarak 1148 kodlu neyde ölçülmüştür. Aralığın en geniş ölçümleri ise orijinallerle yapılan icrada 1166 kodlu neyde 10 koma, plastik modellerde 913E kodlu neyde 10,8 koma ve kamış modellerde ise 913E kodlu neyde 10 koma olarak ölçülmüştür. Plastik ve kamış modellerdeki analizlerde 913 E kodlu neyin eski perde yerlerinde tespit edilen bu genişlik neyin yeni perde yerlerinin pest bölgeye taşınma sebebini ortaya koyuyor.
- Neva-hüseyini aralığı orijinal neylerle yapılan icrada en dar olarak 1332 kodlu neyde 8,3 koma, plastik modellerde 7,1 koma olarak 913E kodlu neyde, ve kamış modellerde 7,6 koma olarak 1166 ve 1331 kodlu neylerde ölçülmüştür. Aralığın en geniş ölçümleri ise orijinallerle yapılan icrada 1174 kodlu neyde 10 koma, plastik modellerde 1332 kodlu neyde 10,7 koma ve kamış modellerde ise NU kodlu neyde 9,4 koma olarak ölçülmüştür.
- Hüseyini-eviç aralığı orijinal neylerle yapılan icrada en dar olarak 1174 kodlu neyde 6,4 koma, plastik modellerde 6 koma olarak 1332 ve NU kodlu neylerde, ve kamış modellerde 7,3 koma olarak NU kodlu neyde ölçülmüştür. Aralığın en geniş ölçümleri ise orijinallerle yapılan icrada 913Y kodlu neyde 9 koma, plastik modellerde 1148, G330 ve 913Y kodlu neylerde 7,4 koma ve kamış modellerde ise 1331 kodlu neyde 8,4 koma olarak ölçülmüştür.
- Eviç-gerdaniye aralığı orijinal neylerle yapılan icrada en dar olarak NU kodlu neyde 5,3 koma, plastik modellerde 6,4 koma olarak NU kodlu neyde, ve kamış modellerde 5,3 koma olarak NU ve 1332 kodlu neylerde ölçülmüştür. Aralığın en geniş ölçümleri ise orijinallerle yapılan icrada 1174, 1513, G330 kodlu neylerde 7 koma, plastik modellerde 1148, neyde 7,5 koma ve kamış modellerde ise G330 kodlu neyde 7 koma olarak ölçülmüştür.

Yukarıda çalışmada sağlanan açık-icra verileri detaylandırılmıştır. Bu çerçevede makalede hedeflenen farklı icra tekniklerinin icraya yansımaları mevcut sistem olan AEU sisteminin referansıya araştırmacılara sunulmuştur. Burada aralıkların matematiksel konumları ve icradaki genişlikleri ile ilgili bilgiler de makaleye içine dâhil edilmiştir. Bu değerlendirmeler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- 78 cm tüm boya oranlandığında perdelerin yeni konumları itibariyle rast-neva aralığı en geniş olarak 31,26 cm ile 913 E ve 1513 kodlu neylerde ölçülmüştür. Orijinal neylerle yapılan icralar göz önünde bulundurulduğunda rast-neva arası en geniş aralık ise G330 kodlu neyde 34,7 koma olarak ölçülmüştür.
- Rast-çargâh aralığında ise matematiksel konum itibariyle en geniş aralık 1513 kodlu neyde 24,92 cm olarak ölçülmüş ve bu neyin orijinali ile yapılan icrada 24,7 koma ile en geniş ikinci rast-çargâh aralığı tespit edilmiştir. Burada en geniş aralık 25,3 koma ile G330 kodlu neye aittir (orijinal neylerde). Aralığın G330 kodlu ney üzerindeki ölçümünde ise 24,81 cm ile en geniş ikinci aralık olduğu görülmektedir. Burada bir yer değiştirme söz konusudur. Neyler arasında 130 yıldan fazla bir zaman farkı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- Rast-segâh aralığında ise matematiksel konum itibariyle en geniş aralık 18,67 cm olarak G330 ve 1513 kodlu neylerde ölçülmüştür. Bu neylerin orijinalleriyle yapılan ölçümlerde rast-segâh aralığının en geniş ikinci olarak G330 kodlu neyde olduğu tespit edilmiştir. En geniş rast-segâh aralığı ise 18,4 koma ile 1166 kodlu neyde ölçülmüştür.
- Plastik modellerde rast-neva aralığına bakıldığında aralığın en geniş olduğu ney fiziki genişlikte 31,12 cm ile ikinci sırada olan G330 kodlu neydir. Aralık bu neyde 35 koma ölçülmüştür.
- Plastik modellerde rast-çargâh aralığına bakıldığında aralık 25,3 koma ile en geniş 1166 ve G330 kodlu neylerde ölçülmüştür. Aralığın fiziki konumu incelendiğinde G330 kodlu neyde aralığın 24,81 cm ile en geniş ikinci aralık olduğu görülmüştür. 1166 kodlu ney ise aralık sıralamasında 24,03 cm ile dördüncü sıradadır.

- Plastik modellerde rast-segâh aralığına bakıldığında 18,13 cm ile genişlikte dördüncü sırada olan 1166 kodlu neyin 18 koma ile en geniş aralığı verdiği görülür.
- Kamış modellerde rast-neva aralığına bakıldığında 31,12 cm genişlikle ikinci sırada olan G330 kodlu neyin 34 koma genişlikle en geniş aralığı verdiği görülür.
- Kamış modellerde rast-çargâh aralığına bakıldığında 24,81cm genişlikle en geniş ikinci fiziki aralığı barındıran G330 kodlu neyin 25 koma ile en geniş aralığı işittirdiği görülür.
- Kamış modellerde rast-segâh aralığına bakıldığında 18,67 cm ile en geniş aralığa sahip olan G330 kodlu neyin 18 koma ile en geniş aralığı işittirdiği görülür. Bu aralığı 18 koma işittiren diğer ney ise 18,15 cm ile genişlikte üçüncü sıradaki AI kodlu neydir.

Ney açkısında farklı açkıların işittirdiği aralıklar ile ilgili verileri yukarıda maddeler halinde sunduk. Makalede hedeflendiği gibi eldeki veriler açık-icra ilişkisi üzerine geniş bir fotoğraf ortaya koymuştur. Gelenekte perde yerlerinde görülen hareketliliğin icradaki sonuçlarını içeren bu fotoğraf gelecekte ney icrası üzerinde yapılacak farklı çalışmalarla genişleyecek ve daha belirgin bir hale geçecektir.

KAYNAKÇA

Açın, Cafer. Ney Yapım Sanatı ve Sanatçıları. İstanbul: Bilgi, 2006.

Atıcı, Miraç. Makambox Yazılımı. 2015.

<http://miracatici.com/makambox/>

Kaya, Ahmet. Ney Metodu. İstanbul: Çağlar Müzik: 2003

Paker, Mesut. “Ney Yapımı Hakkında Notlar”. Yayınlanmamış Notlar. Nuri Uygun Arşivi.

Halıcı, Feyzi. Üstat Hayri Tümer’in Nay Üfleme Metodu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Sarı, Ayhan. Geleneksel Türk Sanat Müziği Çalgıları: Ud, Tanbur, Kemençe, Ney, Kudüm. Çanakkale, 1985

Tan, Ali. “Ney Açkısında Geleneksellik Tartışmaları ve Neyzen Niyazi Sayın Sistemi”. *Rast Müzikoloji Dergisi* 3.2 (2015): 804-8012

———. “Ney Açkısının Tarihi ve Teknik Gelişimi, Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2012a

———. “Ney Çalgısına Yeni Perde Önerileri ve Hüsameddin Efendi’nin Tarz-ı Cedidi”. *Akademik Araştırmalar Dergisi* 14.55 (2012b):193-207

Tür, İhsan. “ Klasik Tarzda Açılmış Neyler Hakkında Bir Eleştiri ve Yeni Bir Sistem”. *Musiki Mecmuası* 410 (1985): 4